

GAZETA TRANSILVÂNIEI.

REDACTIUNEA ȘI ADMINISTRAȚIUNEA:
BRAȘOVU, piața mare Nr. 22.

„GAZETA” IEȘE ÎN FIECARE ȚI.

Pe un an 12 flor., pe șese luni 6 flor., pe trei luni 3 flor.
România și străinătate:
Pe un an 36 fr., pe șese luni 18 fr., pe trei luni 9 franci.

ANUL XLVII.

SĂ PRENUMERĂ:

la poște, la librării și pe la dd. corespondenți.

ANUNCIURILE:

Șeriază garmondă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicare
Sorteori nefrancate nu se primesc. — Manuscripte nu se retrămit.

N° 65.

Duminică în 6 (18) Maiu

1884.

Cine sunt provocătorii?

Brașov, 5 (17) Maiu.

Incidentul dela Clușiu, care a măhnit până la amărăciune inimile tuturor Românilor, își are înveninatul său isvor în provocările diarelor maghiare.

Cu o țî înainte de acel scandal regretabil, „Ellenzék” dela 14 Maiu scrisese un articol, pe care reproducându-l textual într-alt loc, îl punem în vederea cetitorilor noștri. Din el eșiau făcări alimentate de ură fără margini în contra națiunei române.

Acel articol avea menirea de a submina o nevinovată serbare a pacinicilor cetățeni români din Clușiu; era fitilul ce a făcut să explodeze ura Maghiarilor în contra elementului român.

„Ellenzék” a ridicat prin acel articol o chestiune care în tot casul trebuia lămurită, ca să ne cunoșcem deplin.

Cu condeiul său înmuiat în veninul urei de rassă sciea, că Români sunt agitatori, cari submină teritoriul patriei, cari organizează conspirații în contra instituțiilor statului, cari infectează inimile tinerimei.

Halucinatorii dela fôia clușiană n'au putut ajunge la aceste concluziuni, decât în urma unei stări patologice, care a avut influință decisivă asupra creierilor lor.

După ei, se nu cuteze tinerimea română să formeze societăți de lectură, prin cari să-și cultive limba maternă, *că submină patria!*

După ei, alegătorii români se nu cuteze a se întruni, ca să se sfătuiască asupra mijloacelor prin cari s'ar pute pune capăt nedreptăților și asupririlor din partea stăpânirii, *că se conspiră în contra instituțiilor statului!*

După ei, se nu arătam în public nemulțămirea noastră cu miserabila stare actuală de lucruri, *că infectăm inimile tinerimei.*

După ei, în fine, se nu cuteze Români a feliță și a adresă recunoștință celor ce luptă pentru egala îndreptățire a națiunei românești cu cea maghiară, *că se facă calcători de lege.*

Subminare, conspirațiune, infecțiune a inimilor tinere, *calcarea de lege* erau, negreșit, pentru nisce ômeni gata totdeauna de scandaluri schînteii destul de puternice, pentru ca, aruncate în massele bătute de bôla urei contra națiunei române, să facă să se aprindă acea ură împingându-i spre fapte brutale.

Modul cum medicii dela „Ellenzék” tratăză bôla urei de rassă își are însemnătatea sa netădăuită. Totu rēul își are și binele său, țice proverbul și fôia maghiară ne-a făcut de rēndul acesta un mare serviciu: *ne-a lămurit chestiunea agitatorilor.*

Trebuia să cadă odată masca: 2 (14) Maiu a delegat-o de pe fața celor dela „Ellenzék” și celor cari s'adapă cu ei dintr'o apă, ér 3 (15) Maiu a aruncat-o jos.

Când în ajunul țilei de 3 (15) se scriu articuli ca cel după calapodul fôiei liberalilor independenti, — *acēta însemnă a agit.*

Când se esecută de nisce fanatici, lipsiți de simț și de rațiune, cele scrise de agitatorii dela „Ellenzék” — *acēta însemnă a agit.*

Când numita fôia scie mai dinainte de adu-

narea tinerimei maghiare universitare în grădina Bánffy și de decisiunile ce are să ia, și cu tôte acestea nu-o îndemnă de a se abține dela ori-ce pasu regretabil, ci din contră în modul cum scie o sumuță chiar, — *acēta însemnă a agit.* Lucrul s'a lămurit.

Nu Români sunt agitatori, ci *cei dela foile maghiare; ei infectăză* inimile tinerimei maghiare cu miasmele urei în contra națiunei române; *ei subminăză statulă*, turburându liniștea publică și vieța pacinicilor cetățeni români; *ei conspiră* în contra instituțiilor statului, agitându stăpânirea ca să spulbere și bruma de libertate ce pretind, că ne-a mai ramas: prin urmare *ei sunt calcători de lege.*

Era timpul ca să se desmință odată aceste imputări și clevertiri nedemne, ce ni le aruncă în față Maghiarii fără de nici o rușine. Fôia clușiană și brutalitatea glôtelor din Clușiu ne-au făcut acestu serviciu și ne-au înfățișat pe noi tuturor acelora, cari din nenorocire se îndoiau de lealitatea și de patriotismul nostru, ne-au înfățișat, țicem, cu sufletul curat și cu fruntea nepătată.

Mărturisirea.

În sēra de 3 (15) Maiu unul din amicii noștri la cina comună, ce am avut-o în onôrea țilei a redicat următorul toast:

„Filosofii și juriconsulții mult și-au bătut capul șe dea cuvântului „națiune” o definițiune esactă și precisă. Unii i-au dat acestui cuvântu definițiunea:

„Națiune” este complexul tuturor indivizilor, cari au aceeași origine, aceeași limbă, același trecut, aceleași tradițiuni, aceeași istoriă, aceleași aspirațiuni și același teritoriu.”

Alții au combătut acēstă definițiune și au țis:

„Națiunea” este complexul tuturor indivizilor, cari se mărturisesc, că **sunt aceea ce sunt** și numai în mărturisire se cuprinde totul.”

Mărturisire a fost la 1784, când s'a țis: „și iobagiul este om.”

Mărturisire a fost la 1848, când Români s'au mărturisit în fața lumii ca națiune.

Mărturisescă-se dēră totu natul român de ceea ce este și când cu toții într'un glas vom mărturis, că Români suntem: **Națiune română** va fi!

Sciri telegrafice.

(Serv. part. alu „Gaz. Trans.”)

Pesta, 17 Maiu — Ministrul cultelor, într'unu rescriptu cătră senatul Politehnicului țice că ar fi bine ca să i se dea deocamdată lui Dobranski unu concediu de douē luni. Senatul a luat o hotărēre în sensul acesta, acordându acestu concediu.

Clușiu, 17 Maiu. — Societatea junimei universitare „Iulia” a ținut er în sala din grădina Stadler maial și petrecere cu danțu. La scirea că Români sunt adunați, năvaliră în grădină studenții universitari maghiari și ocupară tôte mesele. Intre pause, după ce încetă musica din sală unde erau Români, studenții maghiari cântau în mod demonstrativ cantece naționale unguresci. Locotenentul Nicola a voit să recuire din cauza acēsta miliția. Procederea plină de tactu a căpitanului poliției a zădărnicit în acēstă intențiune. În urma acēsta liniștea n'a fost turburată. Astăzi a declarat profesorul Silași*) că el nu e dacoromân, că se sēnte ca

*) Unde a declarat, în țiare?

cețățen ungar și că nu el a scris cunoscuta depeșă*)

Clușiu, 17 Maiu. — Eri dim. numărul din urmă alu „Gazetei Trans.”**) din causă că în depeșă ce a publicat-o s'a țis că siguranța, vieța și proprietatea Românilor din Clușiu este amenințată, a fost ars de cătră studenții maghiari în cafenea Urban. (Buir. Telegr. din Pesta.)

Viena, 17 Maiu. — Ađi după amēđi la 5 ôre a izbucnit în Stadttheater, galeria din stânga, focu. Teatrul a ars pe dinăuntru. La 5^{1/2} se surpă coperișul cu candelabru cel mare. La 6^{1/2} căđu și cortina de feru, care nu se mai putea ținea perpendiculară. În același momentu flăcările cuprinsă și scena.

Intr'aceea vântul luându altă direcțiune, sufă scanteile în strada Schelling unde focul nimici camera cu rechisitele. La 9^{1/4} se surpă coperișul între zidurile acestei clădirii din strada Schelling. Se crede că focul a izbucnit în atelierul pictorilor din nebăgare de sēmă. Întēiu se semnalase la oficiul central al pompierilor numai unu foc de odaia.

Maiestatea Sa a fost încunoscintă despre sinistru la fiecare quartu de oră. Patru persoane au suferit vătămări. Cinci spredece pompieri cari și-au dat silință peste măsură la stingerea focului au leșinat. La 10 ôre focul a fost înăbușit pe tôte patru fronturile. Scena se putea vedē de afară. Casele din vecini sunt scăpate de ori-ce pericolu.

Cronica țilei.

Ministrul de comērciu din Viena în înțelegere cu ministerul unguresc al lucrărilor publice a abrogat ordinațiunea din 27 Aprilie 1867, prin carea se țicea, că posesorul unui mandat postal să-și ridice banii celți mult în 14 țile după primirea mandatului, căci în casu contrar, banii se voru înapoia adresantului. Astfel dela finea lui Maiu în colo terminul de ridicarea banilor s'a prelungit la 30 de țile. Cine va presenta mandatul după expirarea terminului prescrist, va fi necesitat să cēră dela Direcția poștelor suma banilor printr'o petițiă timbrată.

Deputații și senatorii români intrunindu-se la Senatu, au hotărît după lungi discusiuni, țice »Românul» ca în colegiul I, după noua lege electorală, să ia parte și proprietarii urban. Censul va fi de 1200 lei.

Același țiar află că construirea palatului justiției se urcă la cifra de 5.400.000 lei. Docorațiunile interioare se voru face totu din acēstă sumă. Scara de onôre și statuele ce voru împodobi monumentul, să fie de marmoră. Grințile voru fi de fieru, ér clădirea întregă de pētră.

Ôtărirea Sinodului din Sibiu cu privire la mila împērătescă.

Sinodul archidieceșan gr. or. a luat în ședința de la 27 Aprilie cu unanimitate următorul concludu:

»Sinodul ia la cunoscință actul de leialitate și patriotism alu bisericei noastre ortodoxe române din Ungaria și Transilvania îndeplinit prin participarea sa la festivitățile arangiate cu ocașiunea venirei Majestății Sale în orașul reconștit Szegeđin; constată totodată că simțemintele manifestate la acea ocașiune din partea bisericei noastre prin cuvântarea adresată Majestății Sale domnitorului Împērătu și Rege sunt în deplin acord cu cele ce clerul și poporul reprezentat prin acestu sinod le nutresc de secul.»

»În pręgrațiosul rēspuns alu Majestății Sale sinodul află părintescă incurajare pentru biserica noastră spre a-și cultiva simțul național, ca o condițiune esențială a prosperității sale.»

*) Pôte că vorbesce de depeșă ce am primit-o la 3 (15) Maiu.

**) Numărul 63 de Vineri.

»Ce privesce însă pregrătoasă reflectare la implinirea datorințelor către patriă și la respectul către legi, sinodul nu-și poate ascunde nedumerirea: că aceste sfaturi preînalte au putut urma din informațiunile neexacte, cari ar trage la îndoială loialitatea și patriotismul bisericei noastre. De aceea sinodul cu votu unanim se pronunță pentru o pre umilită adresă către Majestatea Sa, prin care se se exprime în modul cel mai respectat: că biserica noastră trecută în trecut și-a păstrat nealterat simțul său de loialitate și patriotismu, chiar și înaltele cele mai grele ispite, cari le-au creat și altele măsurii administrative țintitoare la jignirea intereselor naționale și a autonomiei bisericei noastre, așa le va păstra acele și în viitor ca o virtute eredită dela strămoși.»

Pentru compunerea acestei adrese sinodul a ales o comisiune de trei, cu rugare a o presenta fără amănare sinodului.

Turburările din Clușiu.

Clușiu, la 4 (16) Maiu 1884.

După cum v'amă telegrafat erī, tinerimea maghiară a înscenat alaltăeri și erī seră demonstrațiunii scandaloase și brutale în contra Românilor din Clușiu. Deorece ȳiarele locale, cari însēle dinpreună cu mai multe persoane însemnate și dăttătoare de tonu au ațitat tinerimea înfrumșeză lucrul în mesura cea mai mare și în ura și reutatea lor, arătată totdeuna față cu noi, îmbetă publicul cetitoru cu apă rece, publicându cele mai grosolane neadevăruri și retacându infamiile și brutalitățile, me grăbesc a vē relatā despre cele petrecute așa precum s'au întemplat în următoarele:

Mercuri în 2 (14) Maiu înainte de amēfi erau așurī aternate pe părēții cafenelelor de aici subscise de unū anumit Zöld Gábor, juristū în anulū alū IV-lea, prin care convocā totā tinerimea maghiară universitarā la o consultare în grădina Banffy.

După prāndū și diarele locale iau notiță despre adunarea acēsta, care avē sē aducā otăriri în privința societății academice »Julia« și a disolvării ei, și ce-i mai mult, ele încurajiaz tinerimea și aprobarā a priori pașii ce vrē sē-i întreprindā.

La șese ore sēra a deschis conferința prin o vorbire fulminantă juristul Ladislau Varró. Au vorbit apoi în modū revoluționar Samuel Bonis, Carolu Matolay, care a și propus disolvarea »Juliei« și delăturarea profesorului Dr. Silasi dela universitate. A mai vorbit juristul Kalmán Szentkirályi ilustrāndu activitatea »Juliei« într'unū modū reuțacios și spunāndu, »cā trebuie sē se lupte cu papuci și sabiā în contra opiniei și cōsei romānescē. E de însemnatū, cā Szentkirályi e cumnatulū profesorului de universitate Dr. Haller K.

Juristul Szász Károly propune, sē se mai trāmitā o rugare și senatului orășānescū, ca sē controleze activitatea »Juliei« pe cale administrativā. Dupā primirea acestorū propunerī sē alege o comisiune de 9 membrii pentru executarea lor și sē rogā tinerii de față a se adunā pe sērā la 9 ore înaintea cafenelei lui »Orban« spre a face serenadā d-lui Silasi. Intre strigāte de »eljen« și »le az oláhokkal« (josū cu Romānii) tinerimea sē imprăștia pe promenadā insultāndu pe toți Romānii, cāți le veniau în cale; așa au scuipat după domnulū jude Comanescu, cārele se preumblā cu soțīa la brațū, după Dr. Mihali, Micu și alții, injurāndu în modū bicherescū.

Pe la 8 ore sēra glōte de cāte 10—20 juriști maghiari sē preāmbiau prin piață bațjocorind și insultāndu pe toți Romānii pe cāți îi întâlneau, anume pe Dr. Silasi și Dr. Isacū, strigāndu după dēnsi: »oláh kutyā,« »būdös oláh« (cāne romānescū! Romānū puturosū!) ș. c. l.

La 9 ore numărulū resvrētorilorū în parte mare studenți universitari și meseriași sa urcatu la 400—500, ēr poliția, deși atātū din partea profesorului Silasi, cātū și a altora a fostū avisatā despre mārșavele

planurī ale turburātorilorū, nu s'a grābitū a face dispozițiuni și așa glōtele pre lângā strigāte de »Abzug Silasi« și »meg kell ölni a dako-romānokat« (trebuie sē omorimū pe daco-romāni) și în urlete selbatice ajunserā la locuința lui Silasi, unde s'au comis faptele cele mai brutale spre spaima și îngrozirea vecinilor romāni, cari au trebuit cu femei și copii sē și părăsescā locuințele ca sē scape din ghiarele rabiātorilor, cari amenințau cu ucidere. Intr'aceea o domnișorā romānā plină de curāgiu cu periclitarea vieții sale strābate printre glōte alergāndu la poliția și cerēndu ajutorū pentru cātātulū sēu și totā familia se aflā în pericolū, și sciți ce i-a rōtspus unū vice-căpitanū de poliția cu numele Abraham?

Nu mai trimitemū pe nimeni, amū trimisū 10 pandurī, dōrā vorū fi destui« și apoi întorcōndu-și spatele nici n'a vr'utū sē de vorba cu domnișorā, care mēnitā de o astfel de purtare față cu o fatā fără scuțū, a grābitū cātrā otelulū Biazini, unde tinerimea romānā serba presēra ȳilei de 3 (15) Maiu și a cerutū ajutorulū de la ei. Mai tārdu poliției i-a succesū a domoli și a imprăștia glōtele de dinaintea locuinței d-lui Silasi. Meritulū în partea cea mai mare este alū Domnului jude polițienescū Marko.

De aici glōtele trecēndu prin strada Cărbunilorū sberāndū cā: »trebuie bātutū ferulū până-i caldū și cā »trebuie omorīți cānii de Romāni« ajunserā în strada Parisului, unde au continuat demonstraerea înaintea locuinței d-lui Dr. Isacū, injurāndu și amenințāndu și spārgēndu mai întâi pōrta lui Isacū au înscenatū în bațjocurū o horā. De aici ēr s'au întorsū în strada cărbunilorū, strigāndu juristul Bonis: »Astāđi vreau sē mănāncū carne de Romānū« și oprindū-sē înaintea bisericei greco-cat. se se allā și localitatea societății »Julia« și unde pōrta se afla încuiatā, între strigāri de »Juliska,« hol van Juliska» sparserā pōrta și intrarā în ocolulū bisericei peste 200 de indiviđi sverlindū cu petre în ferestrele casei vecine și întrebāndu cā »hol van Juliska? (undei Juliska? — societatea »Julia« —). Vēdēndu cā și aici — unde soțīa capelanului Podoba și dōmna Isacū, mama d-lui Isacū zăceau bolnave în patū. — nu le avea nimeni grija ēr se întōrserā cātrā locuința lui Silasi. Pe cale au auzitū cā la »Biazini« Romānii își serbāz 3 (15) Maiu, au plecatū într'acolo. Mai întâi au sberātū ferestrele de ușā și pe urmā intrarā peste 200 în salā unde la o masā largā își petreceau tinerii romāni. I-au insultatū, i-au injuratū. La întrebarea unui chelnerū, cā de ce au venitū, juristul Bonis, ii rēspunde sberāndū cā unū turbatū: »jöttünk oláh vértani!« (amū venitū sē bemū sänge de Romānū.) Romānii s'au purtatū esemplarū, nici nu i-au bāgatū în sēmā, i-au lāsātū sē sbiere și sē urle, cātū le-a luatū gura. Peste unū pātrārū de orā au sositū pandurii și gendarmii și i-au imprăștiatū.

Acestea s'au petrecutū în presēra de 3 (15) Maiu. Aici însemnezū, cā pe unū juristū romānū l'au prinsū pe stradā, și l'au bātutū cu bātele peste capū. Poliția după instrucțiunī s'a purtatū foarte rezervatū.

Unū amplotatū dela senatulū orășānescū, renegatulū Salamon Anti a strigatū cātrā mai mulți tineri aprinși: »Jól teszik, meg kell mutatni az oláhoknak, hogy mire képesek a magyarok, kár is hogy a rendörseg ilyen hamar közbe jött.« (Bine faceți, trebuie arētatū la olahi, de ce-i capabilū Ungurulū; pagubā, cā poliția a întrevenitū așa curēndū.)

Romānii din Clușiu n'au durmitū totā nōptea, pretutindēna au veghiatū acasā cu armele încārcate, fiind-le periclitatā viața. Unele familii s'au și dusū din Clușiu, unde siguranța personalā le este periclitatā.

ȳua de erī 3 (15) Maiu a fostū și mai sgomotosā. Studenții Universitari romāni nu au pututū cercetā prelegerile fiindū gonitī pe treptele facultății de dreptū în jos. Juriști maghiari cāntau între prelegeri de poesii improvizate, a cārorū textū e plinū de »būdös oláh« »būdös bocskor« »bitōfa« etc. La prelegerea d-lui Dr. Silasi s'au prezentatū vr'ō 60 tineri maghiari, dintre cari eșindū jumētate afarā din salā au lāsātū ușa salei deschisā, sverlindū în salā tōte ștergātōrele de piciorē, cāle-le-au aflatū în coridorū, și trecēndū Silasi pe lēngā cāneua lui »Orbanū« o mulțime de bāeți au strigatū după

elū: »Abzug oláh« etc. — În decursulū ȳilei toți Romānii, cāți umblau pe stradā au fostū insultați și bațjocorīți.

Asērā sa ținutū în grădina »Stadler« maiatulū arangiatū în favōrea scōlei din »Gillau.« Petrecerea a fostū conturbatā prin prezența unei glōte de aprōpe 300 tineri maghiari, cari prin sberāturile lorū selbatice și amenințările lorū au silitū publiculū romānū, sē părăsescā sala de jocū pe o ușā și pōrtā lateralā. Deși căpitanulū poliției a promisū, cā va trāmite pandurī înarmați și nu va concede sē mire în grădinā alteineva afarā de cei invitați, totuși resvrētorii intrarā fără sfiālā și neconturbatī de nimeni. —

Multe scandalurī s'au întemplatū, și nu-mi permite timpulū a-le descrie tōte. — Sunt prospecte pentru scandalurī și mai mari de aici înainte.

Scandalurile s'au nāsctū de acolo, cā autoritățile maghiari s'au nāsctū ȳinerea unei adunāri în contra unei societății recunoscute de guvernū, unū faptū, care după legea criminalā este a se pedepsi.

Dēr massele au trecutū și preste marginile siguranței publice, pentru-cā au agitātū în contra unei naționalități întregi, periclitāndū tot de-odatā și siguranța individualā a membrilorū ei.

Este de însemnatū, cā agitațiunea contra naționalității noastre pōte cā sē intinde pān' la Pesta. S'au lățitū pascuile impertinente în contra elementului romānescū, din ce sē vede, cum cā societatea »Julia,« care în consciințiositatea cea mai mare își administrēzā averea, și cu escluderea ori-cārei discusiuni politice se îngrijesce numai de prosperarea ei, a fostū numai pretextū pentru o manifestațiune brutalā în contra elementului romānescū, dēr și Dr. Silasi numai cu forța rabulisticii și neîndreptățirii celei mai mari a pututū deveni victima pasiunei poporului ungurescū de aici. — Apoi sē te mai miri, de aceea, cā Romānii de aici vēdēndu-și periclitatā existința au recursū la ajutorulū oficioilorū politice, care, cu tōte cā li s'a promisū în modū solemnēlū, nu li sa datū cu ocasiunea maiatulū din ȳua următoare.

Presentāndu-sē Romānii periclitāți la primariū, și întrebāndū, cā cum de s'a concesū ȳinerea adunārii în contra unei societăți recunoscute de lege, li s'a ȳisū, cā adunarea pentru, aceea s'a concesū, pentru cā s'a cerutū a se face contra-demōnstrāțiunī față de gratulū a reze tinerilorū rechiar din Clușiu cātrā »Gazeta Transilvaniei,« așa darā nu contra »Juliei.«

Din foile locale maghiare de după amēfi s'a pututū vedē, cā adunarea de sērā este adresatā și în contra »Juliei,« dērā și din discursurile ținute s'a pututū vedē cā acele au luatū estensiunea cu multū mai mare, încātū s'a propusū chiarū și stīpirea nēmului întregū romānescū; așa dērā adunarea estindēndu-sē preste marginile obiectului ei ar fi trebuitū se fie disolvatā, dēr ce se veđi, comisariulū poliției a fostū asemenea unū juristū Zsombori cu doi panduri; apoi ce se mai cređi?

Neadevăruri pretutindēna!

Dar' și o purtare forte necavalerescā, brutalā, cāci nu glōtele acele de flācāi, cari scuipā după Romāni și ii injurā pe totū pasulū, ci întregū elementulū ungurescū din Clușiu este de condamnatū pentru-cā bravura și puterea lorū vrē sē și-o arāte față de o mână de omeni pacnici și de omenii.

Tristū lucru, cu atātū mai vērtosū, pentru-cā așa ȳicāndū totā societatea Clușianā s'a angajatū pentru terminarea operei începute, va sē ȳicā suprimarea cu forță a ori și cārei manifestațiunī naționale romānescē în Clușiu.

Acēsta însă nu le va succede; deși amblā totū armați, și se pōte se cađā și victime, dēr Dumneđeu și dreptatea este cu noi, și nu ne tememū!

Faptele brutale ale glōtelorū maghiare nu-și vorū ajunge scopulū. Sincera legăturā de amicițiā ce existā între noi Romānii, prin asemenea insulte se întāreșc pānā la mōrte, acesta e întâiunū și celū mai de căpetenie rezultatū alū pornirilorū dușmānoșe. Dar acēsta nu pōte fi decātū spre binele patriei.

Tristū și durerosū este însă cā mijlōce de acestea nu numai facū de risū pe Maghiari înaintea lumii, dar trebuie sē instrāneze cu timpulū de totū inimile romāne de cātrā ei.

Cu același dreptū cu care își serbēzā ei aniversarea dela Pisky, ne serbāmū și noi pe 3 (15) Maiu, cāci bine

FOILETON Ū.

Satulū cu comorile.

Novelā popularā.

(Urmare.)

Doi ani întregi se vēnduserā mereu la lemne și se scōserā peste șese mii de florini, încātū nu numai cā s'au plătitū dētorii întrēgā, ci unū prisosū bunicelū se putū pune cu interese pentru lipse comorile neprevēdute. După acēsta Alexandru implini și dorința capului forestierilorū și a stāpīnirii, adecā aduse unū inginerū ca sē mēsure totā pēdurea și sē-o împartā în postāți, hotārāndū totū odatā care postate sē se taie în fie-care anū. Inginerulū le spuse regulile, ce au sē le ținā la tātātulū postātorilorū; le spuse cum au sē grijescā de creșterea pēdurei și altele.

26. Mai sunt încă multe rele în satū.

ȳera întregā nu se putea mira în de ajunsū de omenii din Bogata. Bunastarea lorū creșcea vēdēndū cu ochii. Nu numai cā comuna nu mai avea datorii, dēr omenii, îngropați pānā aci pānā în gātū în datorii încetulū cu încetulū își răfuirā tōte datoriiile. Ori cine din orașū, care vroia sē dea banū imprumutū, totū deuna mai bucurōsū îi imprumutā economilorū din Bogata, pentru cā toți șciiau, cā deregētorii satului, cāndū a prețuitū moșiile, a urmatū foarte acuratū și se șcia pānā într'unū firū de pērū, cu cātū e împovēratā ori care bucatā de pāmētū. În alte comune nu erā astfelū; de aceea Bogățenilorū, pretutindēna li se dā āntāetate. Cāndū din întemplare veniā cāte unū sērācū și ȳicea cā e din Bo-

gata, toți ilū huiduiā strigāndū: »Pii! nu ȳi-e rușine sē cerșesci, omū din Bogata.« Omenii își inchipuiau, cā în satulū cu comorile e peste puținā sē fie și cerșitorī.

Dēr în astā privință tare sē înșelau. Pentru cā în astā comunā înfloritōre sē mai afla încă unū stratū bunicelū din vremile cele bētrāne. Aici trāiau cāteva familii sdrāntōșe, cari nu se puteau îndreptā ori-cātū le-ar fi amerințatū deregētorii. Aici trāiau omeni, cari mai bucurōsū leneviau, mai bucurōsū voiau sē flāmāndēscā și se cerșescā, de cātū sē-și cāștīge pānea în sudōrca feții lorū. Aici trāiau omeni cari își învățau copii sē cerșescā și sē fure, și sēra îi bāteau dēcā se întorceau cu mānile gōle. Mai erau și d'aceia, cari dēdeau pe rachiū și pe totū felulū de nimicuri ceea ce cāpētau. Sperānță, cā toți aceștia se vorū prāpārū cu timpulū, încă nu erā. Pentru cā se cāsătoriau între sine și făceau spužā de copii fără a se gāndi cu ce sē-i creșcā. Acești omeni fără cāpētātū ȳiceau: »Comuna are o moșiā pentru sērāci. Asta e a nōstrā și satulū e datorū sē ne ȳinā, vrea nu vrea. Sē ne alunge, ori sē ne lase sē murimū de fōme, nu-i e permisū.«

Pārintelui Iulianū îi cađurā foarte greu cuvintele ēstorū nerușinatī.

Adesea ȳicea elū deregētorilorū:

»Faceți ce vreți. Dēr pānā aveți în comunā pildā de lenevire, de rēșfātū și de blāstēmāții, isvorulū luturorū reuțātorilorū, pānā atūnci comuna nōstrā nu va înaintā. Pentru cā din ce adunā familiile vrednice, trāescū și trāndavii. Aceștia impuținezā averea altora și prin nemernicia lorū stricā și pe alții ca oile cele riioșe.«

Deregētorii satului vedeau acēsta întocmai ca și pā-

rintele. Dēr marea întrebare erā: ce sē se facā pentru ca cerșitorii și trāndavii sē se îndrepteze?

În satū ce e dreptū, era o casā pentru sērāci, unū felū de ospitalū. Dēr acēsta era pre micā, ca se pōtā încāpea în ea toți cerșitorii, de aceea mulți nu aveau locū în ea. Preotulū mergea desū în acēlū ospitalū, cu nādejde d'a îndreptā pe omenii din elū. Dēr în zadarū. Aici locuiau împreună bātrēni și tineri, bārbați și femei, cari nu aveau casa și mēșura lorū. Ospitalulū acesta, după ȳisa preotului era o adevēratā peșterā omorītōre de suflete. Pentru cā copii vedeau și auziau acolo multe lucruri uricioșe. Viețuirea împreună de persoane bārbațescē și femeiescē, cari aveau purtāri rele, dēdeau privilegiu la multe desfrēnārī. Grădina, ce se ȳinea de ospitalū, erā foarte negrijitā. Alexandru se trudiā multū sē ȳinā mārșurū prin odāi ore-care curățeniā. Dēr ori cātū își bātea capulū, nu afla nici unū mijlocū, prin care ar putē îndreptā pe acești sērāntoci leneși, pānā în cele din urmā ajunse a crede însuși, cā acești omeni stricāți sunt unū rēu, ce trebuie sē-lū suferē comuna, vrēndū nevredū.

Din contrā preotulū n'avea odilnā. Elū nu voia sē fie martorū la atāta demoralizare și corupțiune în comuna sa. Erā însă omū cu minte. Nu se pre mesteacă în trebile comunale, Dēnsulū, spre a putē lucrā cu bine sfērșitū, voia sē trāescā cu toți sātenii în prietiniā. Ici colo aruncā cāte unū sfātū bunū, cāte o idee sēnātōșā și se bucurā, cāndū ilū înțelegēa vre unulū din frunțași. Bāgāndū asta de sēmā, elū nu arētā de loc cā ideia ar fi venitū de la dēnsulū, ci lāsā sē se cređā, cā frunțași au gāsītū calea cea adevēratā..

(Va urma.)

Cestiunile școlare sunt cestiuni de viață pentru orice popor, și cu deosebire pentru noi Români. De aceea sperăm, că nu va fi de puțin interesul nici pentru On. D-tră, și nici pentru publicul cetitor, decât vină a mai da câteva informațiuni despre afacerea studenților români dela gimnasiul Lugoșului. Vă semnalasem ca deslegată acea cestiune, ea însă trecu printr'o metamorfosă, ca să ne apară într'o nouă față: Cei de sus, informați în modu sinistru, se vede, luară lucrul acesta drept o revoluțiune înscenată de... Mșce copii, dintre cari unul nu credu să fi trecut etatea de 16 ani. Și ca să se pōtă orienta și informa mai bine, delegară pe magnificul d. Petroviciu, directoru supremu de școle și canonicu rom. cat. la Oradea-mare, ca dimpreună cu vicecomitele comitatului Carașu-Severin d. Jakabffy să cerceteze lucrul cu deamănuntul. O săptămână întregă petrecu Magnificul d. Petroviciu în cauza acesta aci în Lugoșu. Se luară studenții de nou la interogatoriu dinaintea directorului supremu, se ținură conferințe profesionale în fie-care ți, la cari participară d. prodirectoru și însuși d. vice-comite. Intrebările se punu mai alesu cu privire la biblioteca, care le-a escitată atât de multu gustul de a-o lua din posesiunea comunității bisericești, a cărei proprietate este de facto. Cu sila voiau domni profesori cu directorul gimnasialu cu totu, să stōrcă din studenți mărturisirea, că biblioteca este proprietate eschisivă a studenților. Era după-ace studenții mărturisiră, că aceea fu adunată din donațiuni mărinimose ale inteligenței locale numai pentru folosința studenților, nu și ca proprietate, peste care ar putu dispune absolutu, domni profesori formulară mărturisirea lorū așa, că cărțile ar fi parte donate, parte cumpărate de studenți. Acestia însă refusară a subscrie, susținendū, că aceea nu este mărturisirea lorū, deore-ce ei au cumpăratu din banii lorū numai 8 cărți la numărū. În urmă, neavendū ce face, le dederă să subscrie acesta mărturisire din urmă.

Nu potū să nu amintescū, că în decursul interogatoriului veni adese și întrebarea, cine ar fi pusū nisce ciucuri în mărime de abia doi centimetri, de culore națională romănescă, pe tabla, din nu sciu care clasă și cine a scrisū dedesuptu romănesce: »să trăiască.« O mare indignațiune ne umple sufletulū, cându aflămū, că nisce profesori, cuteză a-și exprima părerea de rău și durerea, că doi studenți frați, și nepoți ai unei ilustre persoane, de cându veniră aice au învățatū limba maternă, pe carea nu o sciau.

Așa-dară trebuie delăturatū isvorulū, din care tinerii români se indulcescū cu bētura rēcoritōre a limbei materne, căci e crimă, ca studentulū românū la unū gimnasiu cu limbă de propunere maghiară să scie și să vorbească și limba sa. Pentru-ce dēră s'a instituitū catedra de limba română, decât-i dōre pe domni profesori, că cutare tēnērū a învățatū aicea romănesce? Trebuia d. ministru să țină sēmă de marea ură ce au pentru totū ce e romănescū, domni profesori din gimnasiulū Lugoșului, și să nu institue nici catedra de limba română într'unū gimnasiu rēdicatū și susținutū cu sudore romănescă!

Domni delegați, directorulū supremū Petroviciū, și vicecomitele Jakabffy avea ordinū de a cerceta și biblioteca.

La 20 April st. n. a. c. președintele comitetului adv. parochialū alū bisericei gr. or. române din Lugoșu C. Brediceanū primi la 10 ore dimineața următōrea scrisōre dela vice comitele comitatului Carașu-Severinū Nr. 6640/884, carea o dāmū în traducere romănescă:

Spectabile D-le advocate!

Fiindū imputernicitū din partea Inaltului Ministerū de culte și instrucțiune r. u. a investigā dimpreună cu prodirectorulū Oradiei-mari, afacerea societății studenților români dela gimnasiulū din Lugoșu și biblioteca înființată prin aceea societate, te avizēzū d-le avocatū, ca președinte alū comunei bisericesci cumcā ați, cam la 4 ore d. a. mē voiū înfățișa în localitate, unde se află biblioteca; de aceea te rogū, ca să mē aștepti la loculū și timpulū numitū, și să-mi dai deslușiri în privința bibliotecei și celorlū espuse în apelațiune. Decā însă vei fi împiedecatū, dispune, ca substitulū D-tale să fie acolo.

Lugoșu 29 Aprile 1884.

(Sigilulū ofic. lipsesce)

(Va urma.)

Jakabffy m. p.

vice-comite.

Diverse.

O scenă îngrozitōre. — O scenă îngrozitōre s'a petrecutū nu de multū într'unū tribunalū din Petersburg. Pe cându urmau desbatertle asupra vestitulū contrabandistū Dunetzkoī și a fiicei sale, amēndoi acușatii au făcutū încercări de sinucidere. Plinū de sange tatălū și fiica s'nu îmbrățișatū începēndū a se sēruta, apoi au cădūtū la pāmēntū. Publiculū și toți membrii tribunalului au ramasū câteva momente plinū de grōză. Medicii spunū, că Dubetzkoī cu greu va scāpa viu; rānilē sale sunt mortale; fiica sa este mai ușorū rānită. Desbaterile s'au interuptū și ambii pacienți s'au transportatū la spitalū.

Bibliografia.

Din publicațiunile »Academiei Romāne« au apărutū următōrele volume, cari se află de vēndare la librăria:

Socet et. Comp. în Bucuresci. și

W. Kraff în Sibiu.

1. Istoria romană de Titu Liviu, tradusă de Nicolae Barbu. — Tom. I. Cărțile I.—VI. — Prețulū 6 lei.
2. Vegetațiunea Dobrogei, Relațiune de D-lū Dr. D. Brandza; cu 2 stampe colorate. — Prețulū 1 leu.
3. Grig. Urechia, contribuiri pentru o biografie a lui, de D-lū Ion Sbiera. — Prețulū 1 leu.

Editor: Iacobu Mureșianu.

Redactoru responsabil: Dr. Aurel Mureșianu.

să-și însemne ori-care Maghiarū, fie tēnērū, fie bētrānū, că numai acela pōte fi bunū patriotū care-și iubescē naționalitatea sa, însă nu cu paguba altei naționalități ca Maghiarii, cari în iubirea lorū orbă națională își uită de binele, pacea, liniștea și libertatea patriei. cu alte cuvinte își uită de unū conceptū. care stă mai pe susū de naționalitatea maghiară

Noi fără de a ofensā vr'unū interesū de viață alū Maghiarilorū, tineri bētrāni cum suntemū, amū fostū insultatū, pentru-cā ne-amū purtatū bărbătesce în tōte causele naționale. Noi din inimă dorimū să trăimū cu Maghiarii în pace; dar să nu se mire d-lorū că pacea nu se pōte face, pentru-cā ei o împedecā prin faptele lorū fără tactū și scandalose, prin demonstrațiunile lorū dușmānoșe și brutale.

Însă, de-ar cădē chiar cerulū pe noi, totū Romāni vomū rămānē, și ori-cātū s'ar svērcoli dușmanii noștri, nu ne vorū putē nici stērpi, nici asimilā.

Iustus.

„Agitatorii romāni.“

Sub titlulū acesta scrie »Ellenzék« Nr. 113 dela 14 Maiu a. c. următōrele:

E timpulū, ca să se punā capētū aștīțarilorū ce le facū agitatorii romāni. Ați-māne vomū ajunge, ca agitațiunile naționalităților se submineze întregulū teritorū alū patriei nōstre, numai o încercătură internațională să se ivescā și materia risipită va explodā pretutindina, și va copleși cu flacări țera întregā.

Avemū ca exemplu Clujulū, o cetate curatū maghiară, centrulū culturai și vieței sociale maghiare în părțile ardelenē. Și cu tōte acestea, acestū orașū e adevēratulū cuibū pentru aștīțările, ce le facū agitatorii romāni.

Căți-va advocați, doi-trei preoți, unū profesorū de Universitate, căți-va diregētōri sunt deajunsū, ca să organizeze naintea ochilorū noștri conspirațiuni neinterupte contra statului maghiarū, contra institutelorū publice ale acestui-statū; sunt de ajunsū, ca să infecteze inimile tinerimei studiōse dela universitatea ungurēscā.

Pōte nici chiar în Bucuresci sēu în gimnasiulū clandestinū dela Nāsăudū nu se cresce tinerimea română într'o ură așa de mare în contra statului, națiunei și limbei maghiare, că iu reședința universității a doua maghiare.

Dovadā e, că tinerimea română dela Universitate, cu tōte că sunt destule alte societăți academice, a formatū unū conventiculū (?) deosebitū cu numele »Iulia«, separāndu-se de tinerii maghiari dela Universitate, întocmindū deosebite baluri și maialuri, ēr în societate ii aflū totdeuna în cercurile unorū bărbați, dela cari nu învățā decâtū ura cea mai înflăcărată în contra nōstrā.

De astadatā agitatorii au mersū mai departe, și au tārītū tinerimea la unū actū nepatrioticū, nebunū și călcătorū de lege.

I-au pusū să trimiță felicitare la o fōie pāsivistă, care după programulū ei politicū, nēgā pe față legile constituționale sancționate de regele, și agitēzā în contra acestorū legi. Nici acesta n'a fostū destulū. Ei vorū să tārāscā tinerimea și mai departe în politicā. Se vorbește anume, că matadorii au invitatū la conferința pasivistă din Gilău și pe »societatea Iulia« și pe tinerimea română dela universitate.

Mai mulți tineri s'au și înfățișatū. Acesta n'o mai putemū trece cu vederea. Ei bine! facū pasivitate acei neconștientoși bărbați, cari ingrășați din posturile ce le ocupā, sunt contrari direcți practicāndū politica de pasivitate. Dar ca să seducā tinerimea, să o invenineze moralmente: aceea nu o putemū trece cu vederea cu una cu două. Și cu deosebire nu putemū trece cu vederea. ca să se introducā politica fanatismului într'o societate formată în scopū curatū culturalū, într'o societate, a carei membri cea mai mare parte se compune din sinulū tinerimei. Acesta e călcare de lege.

Aci deja trebuie neapăratū să intrevinā autoritățile și guvernulū, și să disolveze acea societate, care sub pretextū de societate culturală — în adevērū nu este alta de cătū o tabēră permanentă de conspirațiuni și conspiratori.

Tinerimea maghiară dela Universitatea nōstrā va ținē în »grădina Banffy« o adunare numerosă și va cere dela autoritățile competente, ca să se disolveze acea societate, care — eșindū din sfera ei de activitate delimitată prin lege. nu este decâtū unū focarū de idei și agitațiuni în contra națiunei maghiare.

3 (15) Maiū în Clușiu.

Ca complectare la cele date în numărulū de eri alū »Gazetei« mai dāmū ați următōrele amēnunte după »Kolosvári Közlöny«, cu privire la discursurile ținute în grădina baronului Bánffy:

Primulū vorbitorū a fostū Bónis Samu. Elū a arătātū scopulū, pentru care s'a făcutū meetingulū și a resumatū simptomele, ce s'au observatū și se observēzā la ultraștii romāni. Vorbirea sa s'a referitū la atacurile vātāmātōre ale ȋiarelorū romāne »Gazeta«, »Tribuna«, »Observatoriulū«, și »Luminatoriulū«; apoi a continuatū astfel:

»ȋiarele romāne pasiviste ȋicū pe fie-care ȋi, că

Maghiarii sunt tālhari; ȋicū că suntemū străini în patria nōstrā moștenită, și ne învinuescū, că amū călcatū cu violență drepturile și legile, că suntemū netoleranți. ȋicū despre judecatoriile nōstre, că ar sta în serviciulū șovinismului maghiarisatorū. Pasiviștii- cautā cu totū dinadinsulū ori-ce ocașiune, ca să arate, că interesele maghiarismului sunt ostile intereselorū înaltului tronū, și, la eventuale neînțelegeri să se recomande Corōnei împotriva nōstrā.

Ei ȋicū, că în lupta pentru libertate amū vrutū se rēsturnāmū tronulū, și că l'am fi rēs'urnatū, decât ei nu s'ar fi sculatū să apere pe împēratulū; că noi n'amū avutū nici-odatā încredere în familia domnitōre, și numai atunci ne-amū apropiatū de ea, cândū, copleșită de primejdii, amū pututū profita de slăbiciunea ei pentru interesele nōstre, după placulū nostru.

Înalta casă domnitōre totdeuna a fostū îndurātōre față cu Romāni, însă guvernulū și cu deosebire guvernulū lui Tisza, adaogā ei, n'a executatū nici odatā ordonanțele Maiestății, ba abusāndū chiar de încrederea regelui, a așternutū Maiestății sale spre sancționare legi rușinoșe.

Decā se aflā între Romāni vre-unū bărbatū astēm-pēratū, care-și iubescē patria, care nu agitēzā contra legilorū din 1848, și 1867, care nu vrea să rupā Ardélulū de Ungaria, care vrea să între în dieta Ugariei, — unū astfelū de Romānū îl întēpinā cu batjocurā, cu ură, îl înegrescū inaintea poporului necultū și amăgitū.*

În sfērșitū vorbitorulū întonezā, că Horia, Cloșca, lancu și Balintū sunt ȋilnicū pomeniți ca nisce martiri; ii numescū eroi, cari au muritū pentru împēratulū și pentru eliberarea de sub iobăgiā.

Numele lorū cu multū sgomotū se sērbătorescū.

Și o astfelū de sērbătōre este ȋiua de 15 Maiu. ȋiua acesta se propovēduescē din partea ȋiarelorū romāne ca sērbătōrea aspirațiunilorū revoluționare.

Dupā acestea indemnā pe colegii sēi, că, nefiindū ei competenți a face ceva în contra acestorū ȋiare. se facā ceva în contra acelorā, cari se dechiarā solidarī cu acele foi, și asupra cărorā potū înriuri.

Luāndū după aceea cuvēntulū Matolay, studentū în dreptū ȋice, că societatea literară »Iulia« a studenților universitari romāni din Clușiu reprezentēzā tendințele ȋiarelorū susū pomenite. Societatea acesta are unū rolū vātāmētūrū, și pentru aceea trebuie, ca să se ia mesurī să se disolveze. Sē referā la unū casū precedentū: guvernulū ascultāndū cererea studenților de la academia din Eperjes, a desființatū societatea literară panslavistă de acolo, elimināndū chiar căți-va studenți culpabili panslavisti.

Urmāndū la cuvēntū Szentkirályi Kálmán, propune, ca colegii sēi să aducā o hotărīre dēmnā de fi națiunei maghiare.

»Sē fimū conduși de cugetulū de a înaltā — ȋise elū — onōrea rassei maghiare, și prin acesta să indemnāmū, pe Romāni ca să se facā Maghiari... Sē nu i-respingemū, ci să i-asimilāmū... »Iulia« urmāresce scopuri vrājmașe națiunei maghiare, deorece chiar când s'a înființatū n'a avutū curagiulū să și așternā spre aprobare statutele la ministeriu, decâtū numai în limba romănescă.

Între membrii sēi nu primesce decâtū Romāni de 13 probe (tizenhárom próbás oláhot), ēr civi academici maghiari nu primesce de felū; pe de altā parte însă între membrii ei sunt și de aceia, cari nu sunt civi academici. Insu-și președintele este unū avocatū cunoscutū ca daco-romānū.*

Mai adaoge, că Szondy György, unū vlăstariu alū familiei Szondy, prin urmare unū eive academicū de unū trecutū nepătātū, care pōte avē intrare în ori ce cercū, — după repețite rugări de a fi primitū membru, — a fostū rēspinsū »pentru că e Maghiarū,« ēr după ce Szondy a ȋisū, că e Romānū — s'a făcutū o certare îndelungată și pe basa indexului constatāndu-i-se naționalitatea, că e Magyarū, n'a fostū primitū, cu tōte că în societatea acesta mai sunt și gimnasiști Romāni și Romāni cărunți de bătrāni. Membrii acestei societăți nu vorū să scie de societatea academică a tinerilorū maghiari și mai mulți dintre ei au trimisū o telegramă de felicitare redactorului Mureșanū cu ocașiunea, cândū »Gazeta« s'a făcutū ȋiarū cotidianū. Spiritulū ce domnesce în această societate e cauza, că profesorulū de limba română Gregoriu Silași își face cursulū în limba română.

Szentkirály, resumāndū totū, a ȋisū: trebuie să ne ridicāmū în boconci și cu sabia în mână în contra opincei și cōsei romănesci*).

* În numărulū de eri articolulū Antēiū, în locū de »în glōte și cu sabia în mână« se setescā »în ghete (boconci) și cu sabia în mână.«

